YÛSUF BİN YAHYÂ EL-BUVEYTÎ

Şafiî mezhebinin en büyük âlimlerinden ve İmâm-ı Şafiî'nin en kıymetli arkadaşlarından. Dinde imâm, çok ibâdet eden, dünyâya kıymet vermeyen büyük fıkıh âlimi ve çok güzel Kur'ân-ı kerîm okuyan mübârek bir zât. İsmi Yûsuf bin Yahyâ el-Mısrî olup, lakabı Ebû Ya'kûb el-Buveytî'dir. Doğum târihi tesbit edilememiştir. 231 (m. 845)'de Mu'tezile fırkasındaki bozuk inançlı kimseler tarafından, boynuna ve ayaklarına zincirler vurulmuş ve elleri de başının üstüne bağlanmış olarak, Bağdâd'da Receb ayında şehîd edildi.

Yûsuf bin Yahyâ; Abdullah bin Vehb ve İmâm-ı Şafiî'den hadîs-i şerîf dinledi. Ebû İsmail et-Tirmizî, Rebî' bin Süleymân el-Murâdî, İbrâhîm bin İshâk el-Harbî, Ebü'l-Vefid bin Ebi'l-Cârûd, Muhammed bin Âmir el-Mesîsî, Kâsım bin el-Mugîre el-Cevherî, Ahmed bin Mensûr er-Remadî, Kâsım bin Hâşim de Yûsuf bin Yahyâ'dan hadîs-i şerîf rivâyet ettiler. Ebû Hatim onun sadûk olduğunu, hadîs rivâyet etme şartlarını taşıdığını bildirmiştir.

İmâm-ı Şafiî'den hadîs-i şerîf öğrenen Ebû Ya'kûb el-Buveytî aynı zamanda İmâm-ı Şafiî'nin fıkhını da en iyi şekilde yine ondan öğrenmiş ve İmâm-ı Şafiî'nin en yakın ve en âlim arkadaşlarından olmuştur. Ebü'l-Âsım diyor ki: "İmâm-ı Şafiî, fetvâ husûsunda Buveytî'nin fetvâlarına güvenir ve kendisine bir mes'ele sorulduğu zaman ona gönderirdi." İmâm-ı Şafiî, fetvâ husûsunda kolay kolay herkese i'timâd etmeyen ve bu husûs üzerinde son derece titizlikle durması ile tanınan, müctehid mezheb imâmı idi. Bir âlim, onun ilminin her tarafa yayılıp meşhûr olduğu bir zamanda, kendisinden ilim öğrendiklerini haber vermişlerdir. "El-Muhtasar" ismiyle meşhûr olan, İmâm-ı Şafiî'nin ictihâdlarını ve verdiği hükümleri topladığı bir kitap yazmıştır. Bu eser İmâm-ı Muhammed Şeybânî'nin "Mebsût" kitabının, bâbları (konuları) üzerine yazılmıştır. İmâm-ı Şafiî (radıyallahü anh) vefât etmeden önce onu yerine vekîl bıraktı. Buveyti'nin (radıyallahü anh) elinde, yüzlerce büyük âlim yetişti ve bunlar Şafiî mezhebini her gittikleri yere yaydılar. Zamanındaki ba'zı kimseler, Buveytî'nin ilimdeki ve ictihâddaki yüksek derecesini anlıyamadılar. Bunlardan biri de İbn-i Abdülhakem idi. Bu, Buveytî'yi kötülüyor ve fetvâlarını beğenmiyordu. Aralarındaki en büyük mes'ele ise, İmâm-ı Şafiî'nin vefâtıyla boşalan ilim meclisine oturma hakkının, hangisine âit olduğuydu. İmâm-ı Şafiî'nin beyanlarına tâbi olarak, talebeleri ve diğer âlimler, Buveytî'yi İmâm-ı Şafiî'nin yerine geçirdiler.

Ebû Ca'fer Sükkerî diyor ki: İmâm-ı Şafiî'nin meclisinde, onun olmadığı bir zamanda, Buveytî ile İbn-i Abdülhakem arasında münâzara oldu. Buveytî "Benim söylediğim daha doğrudur" diyor. İbn-i Abdülhakem ise kendisinin söylediğinin doğru olduğunu iddia ediyordu. Humeydî geldi. O zaman Mısır'da bulunduğu günlerdi. Buyurdu ki: İmâm-ı Şafiî'den işittim buyurdu ki: "Benim ilim meclisimde, Ebû Yûsuf el-Buveytî'den daha doğru bir kimse yoktur. Benim talebelerimin içinde ondan daha âlimi de yoktur." Ya'nî, en âlimi odur diye söylediğini haber verdi. Bunun üzerine İbn-i Abdülhakem, kabûl etmeyip, kendi sözlerinde ısrar etti ve ilmi olan bir insana yakışmıyacak karşılık verdi.

İmâm-ı Şafiî'nin hastalığı sırasında, onun ilim halkasında kimin ders vereceği husûsunda, Buveytî ile İbn-i Abdülhakem arasında fikir ayrılığı görüldü. Bu haber İmâm-ı Şafiî'ye ulaşınca; meclîsinde ilim öğretme hakkının Buveytî'ye âit olduğunu söyledi.

Zamanının Mısır vâlisi kendisine gelen her fetvâyı Buveytî'ye arz eder, ondan başkasının fetvâsına i'timâd etmezdi. Onun fetvâlarıyla ve doğru olduğunu beyân ettiği fetvâlarla amel ederdi. Buveytî (radıyallahü anh) yukarıda da beyân edildiği gibi, İmâm-ı Şafiî'nin daha hayatında, onun emriyle fetvâ verirdi.

İmâm-ı Şafiî'nin vefâtından sonra, onun yerine geçen ve bu vazîfesini gayet güzel yapıp birçok âlim yetiştiren, devlet adamlarının da i'timâdını kazanan Buveytî'yi çekemeyen hased eden kimseler, onu Irak'taki İbn-i Ebî Davud'a mektûb yazıp şikâyet ettiler. İbn-i Ebî Dâvûd da Mısır vâlisine mektûb yazıp, Buveytî'yi imtihan etmesini istedi. O da imtihan etti ve herhangi bir cevap yazmadı. Çünkü onun Buveytî hakkındaki görüşü iyiydi. Bunun üzerine vâli Buveytî'ye, "Benimle senin aranda bir şey mi oldu?" diye sordu. Buveytî: "Bana yüzbin kimse uyuyor" dedi. Başka bir cevap vermeden oradan ayrıldı. Bu sözüyle neyi kasdettiği anlaşılamadı. Bu şikâyetler çoğalınca, boynuna ve ayaklarına zincirler vurularak, Mısır'dan Bağdâd'a götürüldü. Asıl mes'ele ise, Kur'ân-ı

kerîmin mahlûk olup olmaması mes'elesi idi. O zaman "Kur'ân-ı kerîmin mahlûk olduğu" yanlış inancına sâhib olan Mu'tezile fırkasında olan kimseler, her yere hâkim idiler. Buveytî ise Kur'ân-ı kerîmin mahlûk olmadığını, Allah kelâmı olduğunu beyân ediyor, Ehl-i sünnet i'tikâdını yayıyordu. Rebî' şöyle anlatıyor: Buveytî devamlı Allahü teâlâyı zikrederdi. Allahü teâlânın kitabından hüküm çıkarmakta ondan iyisini görmedim. Fakat ben onu gördüm ki, boynuna ve ayaklarına kelepçeler vurulmuş, zincirlerle boynu ve ayakları birleştirilip bütün vücûdu zincirle örtülmüştü. (Ona bu eza ve cefâ, Kur'ân-ı kerîme mahlûk demediği için yapılıyordu. Nitekim birçok âlim gibi, İmâm-ı Ahmed bin Hanbel de bu işkencelere ma'rûz kalmıştı.)

Zindanda uzun zaman kalan Buveytî (radıyallahü anh), her Cum'a günü gusül abdesti alır, güzel kokular sürer, elbiselerini giyerdi. Cum'a ezanını işittiği zaman zindanın kapısına gelirdi. Zindancı onu men eder, "Yerine dön" derdi. O zaman Buveytî "Allahım, ben senin da'vetine icabet ettim. Fakat beni Cum'a namazı kılmaktan men ettiler" derdi.

Ebû Ya'kûb Buveytî'ye (radıyallahü anh), bozuk inançlı Mu'tezilî kimselerin yaptıkları eza ve işkence, anlatılmak ve yazılmaktan çok uzaktı. Bütün gece sabaha kadar namaz kılan, her gece Kur'ân-ı kerîmi hatmeden Buveytî (radıyallahü anh), zincirlerle ellerinden, ayaklarından ve boynundan bağlanıp, duvara gerildi. Hareket etme, yatma, birşey yeme, hattâ taharet yapma imkânı dahi yoktu. Namaz kılmasına müsâade etmiyorlardı. Kendisine yapılan işkence bununla da kalmayıp, hergün kırbaçlıyorlardı.

Ebû Amr el-Müstemlî diyor ki: "Biz Muhammed bin Yahyâ ez-Zühlî'nin meclisinde bulunuyorduk. Buveytî'den Muhammed bin Yahyâ'ya bir mektûb gelmişti. Okudu dinledik, mektûbunda, "Sizden, hâlimi hadîs âlimlerine bildirmenizi istiyorum. Umulur ki, Allahü teâlâ, onların duâları bereketiyle beni bu zindandan kurtarır. Ben zincirlerle bağlıyım. Farzları eda etmekten, taharet yapmaktan, hattâ namaz kılmaktan âciz kaldım" diyordu. Orada bulunanların hepsi, yapılan işkenceler karşısında titrediler ve ağlamaya başladılar Onun kurtulması için duâ ettiler. Buveytî (radıyallahü anh), zindanda bulunduğu, zincirlere vurulduğuna zerre kadar üzülmüyordu. Onun üzüntüsü, farzları eda edememekten ileri geliyor ve bu hâlden kurtulması için de kendisine duâ edilmesini istiyordu.

Buveytî (radıyallahü anh), zindanda zincirlere bağlanmış olduğu hâlde vefât edip, Allahü teâlâya kavuştu. Hocası, büyük âlim ve velî olan İmâm-ı Şafiî, onun bu hâlde vefât edeceğini, vefâtından önce kerâmeten bunu haber vermişti. Rebî' diyor ki; "Ben, Müzenî ve Buveytî, İmâm-ı Şafiî'nin huzûrunda idik. İmâm-ı Şafiî bana "Sen hadîs-i şerîf aramak yolunda öleceksin", Buveytî'ye; "Sen zincirler içinde öleceksin." Müzenî'ye de "Bu adam ise, Şeytan onunla münâzara etse yenilirdi" buyurdu. Hakîkaten de daha sonra, aynen İmâm-ı Şafiî'nin buyurduğu, gibi oldu.

Ebû Ya'kûb Buveytî, haramlardan tamamen sakınmakla beraber, şübhelilerden uzaklaşmış ve mübahların çoğunu da terk etmişti. İlim ile meşgûl olmadığı zamanlarında, hep zikrederdi. Zikr-i ilâhî ile meşgûl olmadığı zaman yok gibiydi. Fâidesiz konuştuğu görülmemişti. Çok güzel Kur'ân-ı kerîm okur, dinleyenler kendinden geçerdi Her gece Kur'ân-ı kerîmi hatmederdi ve çok namaz kılardı. Ömrü ilim öğretmekle geçmişti. Şehîden can verdi. Zindanda kalmanın değil, farzları yerine getirememenin acısı ile Allahü teâlâya kavuştu.

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Tabakât-ı Şâfiiyye cild-2, sh. 162

2) Târih-i Bağdâd cild-14, sh. 229

3) Tehzîb-üt-tehzîb cild-14, sh. 427

4) Vefeyât-ül-a'yân cild-7, sh. 61

5) Şezerât-üz-zeheb cild-2, sh. 71